

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE”, IAȘI
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – ALEXANDRU ROSETTI”, BUCUREȘTI
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU”, CLUJ-NAPOCA

**LEXICOGRAFIA ACADEMICĂ ROMÂNEASCĂ.
PROVOCĂRILE INFORMATIZĂRII
AcadLexi 2025**

Volumul cuprinde lucrări prezentate la ediția a XIV-a a Colocviului cu participare internațională „Lexicografia academică românească. Provocările informatizării”. AcadLexi 2025 (<https://philippide.ro/acadlexi.html>).

Coordonatori de volum: Elena Isabelle Tamba, Mariana Nastasia

Editori:

Alexandru Anghelina
Iulia Barbu-Comaromi
Călina Ciocoiu
Alexandra Ilie
Mircea Minică
Andreea-Nora Pușcaș

Referenți științifici:

Conf. univ. dr. Ana-Maria Minuț
CS I dr. Gabriela Haja

Coperta: Lucian Săcrieru-Dragomir

ISSN: 3008-6159

ISSN-L: 3008-6159

https://doi.org/10.52257/30086159_2025

© 2025 Editorii volumului. Toate drepturile rezervate.

Universitatea Babeș-Bolyai

Presa Universitară Clujeană

Str. Hasdeu nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel./fax: (+40)-264-597.401

E-mail: editura@ubbcluj.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE”, IAȘI
INSTITUTUL DE LINGVICĂ „IORGU IORDAN – ALEXANDRU ROSETTI”, BUCUREȘTI
INSTITUTUL DE LINGVICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU”, CLUJ-NAPOCA

ACTELE COLOCVIULUI INTERNAȚIONAL „LEXICOGRAFIA ACADEMICĂ ROMÂNEASCĂ. PROVOCĂRILE INFORMATIZĂRII” AcadLexi 2025

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2025

MASĂ ROTUNDĂ

PREZENT ȘI PERSPECTIVE ÎN LEXICOGRAFIA ACADEMICĂ ROMÂNEASCĂ

Participanți¹: Anca Alexandru², Radu Borza³, Alina-Mihaela Bursuc⁴, Cristina Florescu⁵, Octavian Gordon⁶, Gabriela Haja⁷, Bogdan Harhată⁸, Cristian Moroianu⁹, Eugen Munteanu¹⁰, Elena Isabelle Tamba¹¹, Dan Ungureanu¹², Ana Vulpe¹³

Moderator: Cristian Moroianu

Elena Isabelle Tamba: Suntem și mai mulți... iată, au venit și colegii noștri într-ale lexicografiei pentru publicul larg – colegii de la *dexonline*! Fiți bineveniți!

Radu Borza: Bine v-am găsit!

Elena Isabelle Tamba: Acum îl las pe Cristian să modereze *Masa rotundă*.

Cristian Moroianu: (...) Vă propun, ca moderator, câteva probleme (...) asupra cărora să discutăm: unele dintre ele au fost deja sugerate de doamna profesoară Zafiu sau de domnul profesor Munteanu în etapa anterioară, dar și altele noi, după care să prezentați și voi, la rândul vostru, ca responsabili ai colectivelor de lexicografie din cele două institute de cercetare, propriile idei de discuții: de aceea este o masă rotundă, ca să stăm de vorbă asupra a ceea ce se va spune aici.

Prima chestiune – discutată și anul trecut și care a rămas, încă, o problemă delicată, după cum am constatat și astăzi – este cea a *hapaxului*. Unde ne oprim? În ce măsură

¹ Transcrierea a fost realizată de Călina-Georgiana Ciocoiu și verificată de Alexandru Anghelina. Forma finală a textului a fost stabilită de Elena Isabelle Tamba și de Mariana Nastasia. Prin (...) s-a marcat omisiunea ezitărilor de formulare ori repetițiile inerente discursului oral. În lista participanților au fost incluși doar cei care au intervenit la dezbateri.

² Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, str. Domnească, nr. 47.

³ Asociația *dexonline*, București.

⁴ Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”, Academia Română, Filiala Iași.

⁵ Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”, Academia Română, Filiala Iași.

⁶ Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea din București.

⁷ Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”, Academia Română, Filiala Iași.

⁸ Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, Academia Română, Filiala Cluj-Napoca.

⁹ Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, Academia Română, București/Facultatea de Litere, Universitatea din București.

¹⁰ Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”, Academia Română, Filiala Iași.

¹¹ Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”, Academia Română, Filiala Iași.

¹² Facultatea de Științe Umaniste, Universitatea „Aurel Vlaicu”, Arad.

¹³ Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al Universității de Stat din Moldova.

redefinim conceptul de hapax, cu toate subcategoriile sale: vorbim de hapaxuri lexicale, de hapaxuri semantice, hapaxuri formale, de creațiile efemere și de cuvintele atestate exclusiv lexicografic, atât în dicționarele mai vechi, cât și în cele mai noi (sunt destul de multe asemenea situații). Este o întrebare pe care o pun cu toată sinceritatea, pentru că trebuie să luăm o decizie în această privință. Nu doar în secolul trecut sau acum două secole – putem vorbi deja de două secole pentru lexicografia românească modernă – se întâmplă lucruri de acest fel, ci inclusiv în lexicografia relativ recentă, (...) în dicționarele tehnice sau, mai simplu – sau mai „grav”, dacă înțelegeți ghilimelele –, în dicționarele de neologisme, unde apare un cuvânt și din momentul acela, din momentul apariției lui, este preluat exclusiv lexicografic în toate seriile ulterioare ale respectivului dicționar, fără să aibă nicio atestare în uz. Este o situație particulară care trebuie discutată și pentru care, în măsura posibilului, trebuie găsită o soluție. S-a mai pus astăzi, aici, problema anexelor sau a unor eventuale anexe ca rezolvare cel puțin parțială a acestor chestiuni, pentru că (...) dicționarul academic este un dicționar-tezaur, (...) dar, la bazele de date actuale, a atesta lexicografic orice se găsește în texte este un lucru iluzoriu și fără o finalitate reală. O altă chestiune pe care aș propune-o spre discuție este: până unde extindem bibliografia? La multitudinea de texte literare aflate la dispoziția noastră prin intermediul bazelor de date online (spre exemplu, colecția de presă *Arcanum*), (...) unde ne oprim? Ce criterii trebuie să îndeplinească o intrare în dicționar ca să justifice adăugarea unei noi surse la bibliografie?

În sfârșit, al treilea punct de discuție este relația cu informatica. Din fericire, de la un an la altul, constatăm împreună apariția unor noi posibilități de a scoate dicționare în format digital și de a le edita, de a valorifica și de a realiza un dicționar în format electronic (...). De altfel, și astăzi vom avea bucuria și curiozitatea de a-i asculta pe colegii noștri de la Iași, dar și de la București, cu referire la noi forme de punere în versiune online, electronică, digitală, a dicționarelor academice.

Închei această trecere în revistă a celor trei teme de discuție de astăzi cu bucuria de a-i avea alături pe colegii de la dexonline, care vin oarecum dinspre interior și ne-ar putea oferi eventuale sugestii. Acestea sunt propunerile mele, dacă aveți idei, dacă vreți să spuneți sau să deschideți una dintre ele (...), le ascultăm cu interes și discutăm.

Dan Ungureanu: (...) Ați pomenit de hapax lexical și de hapax semantic. Hapaxul semantic nu poate fi interpretat ca o simplă catacreză?

Cristian Moroianu: Sigur, este posibilă o asemenea catacreză. După mine, hapaxul semantic înseamnă – bănuiesc că pentru noi toți – atestarea unică, la un singur autor, a unui sens, (...) desigur, un sens analogic, metaforic sau metonimic. Identificarea acestei unice atestări semantice ne pune în situația, pe noi, ca lexicografi și ca lexicologi, să hotărâm dacă (...) merită înregistrat, în lista relativ lungă de sensuri ale unui cuvânt polisemantic, un nou sens sau un nou subsens cu o singură atestare.

Bogdan Harhată: Noi mai procedăm în acest mod, avem tot soiul de subterfugii tehnice, (...) dar aici, pentru că în lexicografie pornim de la ideea că nu poți aplica nicio regulă 100%, fiind o disciplină a „compromisurilor” și că întotdeauna este nevoie de acel

„mușchi” (...) bine antrenat, despre care spunea doamna Florescu, pe care ți-l formezi în timp; ai nevoie de discernământ pentru fiecare situație în parte. Adică, dacă un autor este relevant, adică are relevanță culturală, atunci automat îi dai o cu totul altă cădere în economia unui articol de dicționar. Dar acest lucru nu cred că ridică probleme foarte mari, pentru că la înregistrarea unui sens sau a unui subsens – pentru care dai un „rar”, un „neobișnuit” – avem și un inventar de indicații pe care le putem folosi. Această situație este mai puțin problematică.

Cristian Moroianu: E rezolvabilă.

Bogdan Harhată: (...) Ce faci cu (...) acele cuvinte și acele formații de tip hapax? Pentru că există intrarea într-un dicționar, care, deci, apare într-o listă de cuvinte-titlu. (...) Ce faci, așadar, cu acele hapaxuri propriu-zise, hapaxurile lexicale (...), în acest caz ar trebui să mai adaugi un cuvânt la lemar?

Cristina Florescu: Pot spune câteva cuvinte? (...) În primul rând îl felicit pe domnul Moroianu pentru ideea hapaxului (...), eu mi-am notat înainte de această masă rotundă lista hapaxurilor de la A din DLR², pentru a încerca să îmi limpezesc mie niște lucruri. În primul rând, felicit colectivul bucureștean pentru selecție: adică, din cele aproape douăzeci de hapaxuri, nu cred că îmi sunt neclare unul sau două ori trei dintre ele. Deci este vorba de o discuție legată de anumite categorii. În mod firesc, Goleșcu bine a fost selectat cu *abonatica*, *abonācijas*, *abonătură*, *abonelnic*. Este o creativitate neartistică, specifică lui Goleșcu, și este foarte bine că a fost introdusă în fasciculă. Nu mi-e clar un lucru și aici propun două discuții punctuale. De exemplu, apropo de terminologiile specializate: pe *ablu* l-ați dat ca fiind hapax, cu atestare dintr-un dicționar de ihtiologie și din Antonescu. (...) Din punctul meu de vedere, la *ablu* (...) – având experiența atestărilor privind terminologiile științifice, vechi, noi, mai moderne – aș evita să dau hapax într-o asemenea situație. Dar propun o discuție! Și încă o situație, dar în ideea de a ne limpezi, pentru că, de multe ori, pentru a ajunge la o asemenea soluție, dedicăm fiecare dintre noi multe ore de analiză – folosindu-ne „mușchiul” de care vorbeam. De ce ați dat „livresc” la *absolutificare* – care înseamnă *absolutizare*, cu un citat din Vulcănescu?

Cristian Moroianu: Este „livresc”.

Cristina Florescu: Și de ce să nu fie „livresc” atunci și *absolutissime*, cu citat din Bănuț? Aceasta este problema, că toate sunt livresți! Hapaxul presupune elementul scris (...) – cea mai mare parte a elementelor selectate sunt livresți. Repet, nu critic! Vă rog să mă lămurii!

Cristian Moroianu: Da, mulțumesc mult, doamna Florescu, pentru observații! (...) Mi-ați dat ocazia, citând din exemplele amintite, (...) de a formula un criteriu pentru hapaxuri, iar acel criteriu este faptul de a avea o familie, de a se încadra într-o familie. Chiar dacă, în sine, avem patru-cinci componente ale aceleiași familii, care au o unică atestare fiecare dintre ele, e o bună ocazie de a le pune în evidență în dicționarul academic, pentru că arată legăturile dintre cuvinte și modul în care propunătorul cuvântului respectiv le-a legat unul de celălalt – fie că sunt împrumuturi, fiecare în parte, fie că unul este creație internă de

la un împrumut etc. Cred că acesta ar fi un criteriu de luare în considerare în dicționar a hapaxurilor lexicale, care au mai mare relevanță decât cele semantice. Acestea din urmă se pot strecura - sau nu, în funcție de fiecare caz în parte - în cuprinsul prezentării semantice a unui anumit cuvânt. (...) Așa că, iată, mulțumesc pentru faptul că ați dat acest cuvânt care mi-a dat posibilitatea formulării unui criteriu.

Cristina Florescu: Exact!

Cristian Moroianu: Multe criterii n-avem! Uitându-mă, spre exemplu, cu ajutorul Isabellei, în dicționar la intrarea *ablu*, am văzut că are o singură atestare, din Antonescu, ceea ce înseamnă că este, într-adevăr, un hapax. (...)

Cristina Florescu: A, da, iertați-mă, am avut impresia că aveți față de Antonescu încă o atestare!

Cristian Moroianu: În cazul relației între *livresc* și hapax (...) un cuvânt *livresc* înseamnă un cuvânt în genere rar, folosit (...) în texte elitiste, aparținând unui nivel înalt de cultură, cu o relativ mică frecvență. Dacă un cuvânt este considerat *livresc*, în principiu, ar trebui să fie rar. Deci rămâne (...) de discutat relația dintre *livresc*, *rar* și *hapax*: dacă zicem *livresc* și hapax, este oarecum redundant; dacă este *livresc* cu mai multe atestări, nu e hapax. Pot fi însă creații auctoriale, glumețe, efemere – fără îndoială, intenționate – care să fie hapaxuri, fără să fie *livrești*, iar atunci sinonimia lor nu se susține. Mulțumesc pentru recomandarea de a gândi de fiecare dată această relație (...) mai degrabă între *livresc* și *rar*. Pentru că, de regulă, creațiile *livrești* ar trebui să fie „rare”. Acum, sigur, de la caz la caz.

Eugen Munteanu: Dacă îmi permiteți, la această temă, o mică intervenție. Se poate?

Cristian Moroianu: Sigur, da!

Eugen Munteanu: Este vorba de ceea ce nemții numesc *lexikalische Besonderheiten* – un concept mai larg, specialități lexicale care conțin diferite categorii, inclusiv cele despre care discutăm acum. Ceea ce vreau eu este să (...) reaffirm convingerea că un dicționar-tezaur, măcar în mod ideal, trebuie să tindă către cuprinderea din literatură populară, nu din terminologie, cam tot ceea ce se găsește – și din literatura mare. Ceea ce voiam să vă arăt acum sunt câteva exemple din Voiculescu. Voiculescu sigur este cuprins în bibliografie, n-am verificat, am aici în față ediția aceasta – Vasile Voiculescu, *Opere complete. Integrala prozei literare*. Veți vedea că cuvintele pe care le voi rosti se înțeleg din context că sunt niște derivate sau niște „ciuntiri” de cuvinte, dar ele sunt așa de bine făcute datorită (...) marii disponibilități ale lui Voiculescu, încât, după părerea mea, ar fi păcat să nu fie cuprinse în dicționarul-tezaur. Iată, numai vi le spun (...) cu contextul respectiv: „Răpeau câțiva miei mici și mai lăsau” – din nuvela *Schimnicul*, numai dintr-o nuvelă – „miei mici și mai lăsau acolo pe loc unu-doi *sângerăți*”, *însângerăți* adică; mai departe, acestea sunt grade diferite de originalitate. (...) „Intrară în odaia caldă cu miros *lincav* de salcâm”. Eu cuvântul acesta îl știu de la mine din sat, dar mă îndoiesc că îl știe multă lume, „miros *lincav* de salcâm”. (...) „Afară, sub prag, un *ciuciur* își picura broboanele de apă...”; nu *țurțur*, *ciuciur*. Mai departe, „iarna eremitul...” nu știu ce făcea „cu o traistă de mălai și un *zimbil* de cartofi”. Ce-o fi *zimbilul* ăsta? Cititorul de unde află ce-i cu *zimbil*? Cult, îl deduce din context și se

miră cum m-am mirat și eu. Un alt exemplu: „Avem poruncă [...] să ne întoarcem la preasfințitul egumen, îl *înveghie* un altul.” – adică „îi atrase atenția”. Repet, este dintr-o singură nuvelă. Sau: „Gâlâiți, dar scurt, consimți portarul prin lemnele *astupușului*”. Mai departe – „băga din nou mănăstirea în *ștreguiala* și târbaca marilor ierarhi”. Sigur că se înțelege din context ce înseamnă, că e de la *ștregar*. Mai departe, *staniște*, *staniștea oilor*; ciobanii știu ce înseamnă *staniștea oilor*, dar un intelectual, un cititor de acum, mai greu... *Câștul* – acesta sigur este în DLR. „Un bătrâior vesel sfrijit ca un zgârciob, *chiomb* de un ochi” și, în fine, mai dau câteva exemple. Pe o singură pagină avem: „lupul nu-și părăsi năravul, când singur, când în *nuajă* cu alții”, pe urmă, „o jumătate de an ne-or despărți *nămestiile* zăpezilor”. Probabil că este *nămestii* că este cam așa... *Ocolnița*, *beldie*, (vulturul) *închiondorat* sau „cel puțin astfel spunea starețul, fluturând o hârtie, vechi proces, o *cârcotă* cu moștenitorii unuia Ciobanu”; *cârcotă*, adică *ceartă*, și așa mai departe... Voiculescu este plin de asemenea (...). Eu mi-am explicat faptul că nu-s cuprinse toate în DLR prin faptul că apăreau numai aici. Și cu Sadoveanu este aceeași situație... – eu revizitez marea literatură română (...) – am citit din nou Sadoveanu și din *Frații Jderi* am încercuit câteva zeci de asemenea cuvinte. Ce părere aveți?

Cristian Moroianu: Da, domnule profesor, sunt multe – sau, cel puțin unele dintre cele pe care le-ați citat dumneavoastră – sunt în DA și nu doar în DA, ci chiar și în DLR. (...) *Ciuciur*, *astupuș*, aceste cuvinte sunt înregistrate ca atare (...).

Eugen Munteanu: Este perfect! Urma (...) să fac eu această verificare, să le identific tocmai pe cele care nu sunt. Am vrut numai să impresionez, să vedeți cât de mare este disponibilitatea lexicală la Voiculescu și să vedeți și la Sadoveanu. Atunci, ca să sar la altă categorie, în *Oxford Dictionary*, ultima versiune, și în Grimm sunt cuprinse biblismele limbii engleze și ale limbii germane. Prin biblisme înțelegem ebraisme și grecisme cu o anumită relevanță. Cele cunoscute, numele plantelor, în fine, ale obiectelor preotești, foarte cunoscute sunt și la noi, dar sunt și altele care, totuși, sunt în edițiile biblice vechi și apoi, succesiv, înlocuite prin parafraze sau altceva. Deci, eu aș zice că, în fine, nu este numai sarcina generației noastre, asta este limpede. (...) Lexicografia istorică nu se sfârșește niciodată, este limpede. Poți pune un punct și să o iei de la capăt! Și, o dată la un secol, eventual, tipărești ediția respectivă.

Cristian Moroianu: Da, sigur, aveți dreptate!

Eugen Munteanu: V-aș ruga, domnul Moroianu, să vă exprimați cu privire la acest aspect: care sunt criteriile pentru care un dicționar-tezaur este un dicționar-tezaur? Dacă luăm și exemple din alte limbi, măcar ca ideal, nu ar strica... (...) Ideea de a face un supliment nu este rea. Și atunci, să scriem: „rarități lexicale din limba română” și creăm un alt dicționar.

Cristian Moroianu: Da, faptul că ați acceptat această idee – sper, cu seriozitate și cu sinceritate – pe mine mă bucură! Dacă am putea să facem, în paralel sau complementar, un dicționar-appendice care să nu fie mai puțin valoros, dimpotrivă, să aibă aceeași valoare cu dicționarul-mamă, ar fi foarte bine. În felul acesta, am putea să prezentăm dicționarul-tezaur

în toată diversitatea lui, în toate stilurile, din toate regiunile, din toate epocile, păstrând niște criterii pe care le-am considerat și noi, de la înaintașii noștri, relevante, dar, în egală măsură, nuanțându-le, din perspectiva particulară a uzului real, (...) și, în același timp, să punem în evidență această serie de cuvinte, mirabile, auctoriale, diverse, care, din varii motive, nu au depășit, să spunem, o operă literară, (...) găsindu-se la un anumit autor.

Eugen Munteanu: Mai ales dacă autorul se numește Sadoveanu... (...) Adică alături de cuvinte ca cele citate de doamna Florescu mai înainte, neologisme foarte specializate, parcă un cuvânt din Sadoveanu și-ar avea locul.

Cristina Florescu: Da, dar Sadoveanu și Voiculescu utilizează forme vechi, arhaice, regionale. Sadoveanu aproape nu creează. Am lucrat pe Sadoveanu. El preia, studiază istoria limbii, deci cuvântul trebuie să existe în dicționar într-o formă sau alta.

Cristian Moroianu: Până acum noi n-am respins niciun cuvânt din Sadoveanu sau din Vasile Voiculescu”

Cristina Florescu: Exact!

Cristian Moroianu: Deci nu văd de ce am (...) răspunde pentru faptul că unele cuvinte din acești mari autori, din varii motive, nu apar în dicționarul-tezaur al Academiei Române, ai căror responsabili nu am fost noi.

Cristina Florescu: (...) Vreau să spun că nu este cazul, de exemplu, la Sadoveanu, să vorbim despre creații de autor. (...) El valorifică cuvinte vechi și regionale care, de cele mai multe ori, sunt prinse în DA și DLR. Trebuie doar să identificăm sursele acestor cuvinte...

Eugen Munteanu: Stai puțin, Cristina, că nu la astea mă refeream. Mă refeream la cele care nu sunt în DLR.

Cristina Florescu: Dar n-ai dat exemple...

Eugen Munteanu: Firește că sunt sute de regionalisme la marii autori și cuvinte populare. Nu despre asta e vorba, ci despre cele care, eventual, la o verificare atentă, nu sunt în DLR, despre asta e vorba. Derivate, compuse...

Cristina Florescu: La Sadoveanu nu prea sunt. Sadoveanu preia, este foarte riguros aici. El are o teorie a limbii. Atunci ce facem cu Nichita Stănescu? Îl vărsăm complet în DLR? Căci la el chiar apar inovații lexicale.

Bogdan Harhătă: Există o situație similară cu dicționarele din secolul al XIX-lea; sunt manuscrise, dicționare care cuprind serii lexicale complete, în care se găsesc derivate cu *-minte/-mânt*, cu distincție de gen (unul feminin, unul neutru) și cu specializare semantică. (...) Sau, la fel, pentru derivatele în *-căciune*.

Gabriela Haja: Până la urmă, forma perfectă a acestui „obicei” lexicografic se găsește la Laurian și Massim.

Cristian Moroianu: Să facem o sinteză a acestei discuții spunând în felul următor: fiindu-mi îngăduit să citez, cu ajutorul Isabellei, ceea ce scrie în *Introducerea* la ediția a II-a a *Dicționarului limbii române*, din punctul de vedere al conținutului. Noua ediție a dicționarului

va cuprinde toate cuvintele atestate în limba literară (beletristică și nonbeletristică), în vorbirea populară și regională, în textele vechi și cele actuale, ultimele din domeniile din ce în ce mai diverse ale activității societății noastre actuale, inclusiv din domeniile tehnico-științifice, cele din urmă după criteriile atestării lor complementare în presă, în literatură și în științele conexe (DLR 2021: VI).

Cred că această formulare din *Introducerea* la noua ediție a *Dicționarului limbii române* este de natură să arate intenția noastră în privința corpusului și dorința de a valorifica toate acele cuvinte care spun ceva despre istoria limbii române, despre spiritul limbii și despre mentalitatea marilor noștri autori. Sunt de acord că trebuie validate lexicografic cuvinte, care, din varii motive, (...) au fost „scăpate” de către înaintașii noștri care au lucrat la ediția întâi a dicționarului. Sunt multe și fără îndoială că vor rămâne și la ediția a doua cuvinte „pierdute”, care, dintr-un motiv sau altul, nu vor intra în dicționar. (...) Noi, însă, facem tot ce ne stă în putință ca să adăugăm corpusului deja existent, inclusiv exemple din cele citate de domnul profesor Munteanu sau din cele menționate de doamna Cristina Florescu, mulțumindu-vă, altfel, pentru acest îndemn!

Elena Isabelle Tamba: Aș completa cu faptul că ar trebui să ne uităm și la exemplele unor alte culturi. Pornind acum de la *Dicționarul Academiei Franceze* care a ajuns la a noua ediție, pe care abia au încheiat-o în noiembrie 2024. (...) Este la a noua ediție și, cu siguranță, vor trece la a zecea. De ce? Pentru că limba e în mișcare, este deja știut. Dicționarele urmăresc ceea ce e în limbă, dar nu este vorba doar despre limba în evoluția ei, ci și despre accesul la informație. Să ne gândim că noi, cei de astăzi, avem altfel acces la informație decât colegii noștri, să spunem așa, redactori vreme de o sută de ani, la prima ediție. Nu trebuie să ne mirăm că în 1965 la Litera M nu au avut acces la nu știu ce lucrare la care noi astăzi avem acces și deci eu pot să trec o primă atestare mult mai devreme sau pot să prind un sens pe care la acea vreme nu l-au putut prinde. (...) Nu am de ce să mă mir că, iată, lucrând la Fascicula a II-a, găsim cuvinte noi, sensuri noi, atestări diferite etc., pornind de la corpusul DLR, deci de la biblioteca virtuală DLR – care este, deocamdată, cu regim închis, în scop de cercetare, pentru a respecta drepturile de proprietate intelectuală – până când vom avea o politică lingvistică care să ne permită un altfel de corpus de limbă română. Dar, pe lângă corpusul nostru, în momentul în care am început să lucrăm și cu *Arcanum* lucrurile s-au schimbat mult. De ce? Pentru că am avut acces la niște resurse la care nici cei dinaintea noastră nu au avut acces și nici noi în această formă, pe care o prezenta doamna profesoară Rodica Zafiu mai devreme, cu avantajele acestei variante de utilizare. Vorbea dumneaei despre faptul că acum poți să ai o imagine de ansamblu. Poți stabili, pornind de la o astfel de bază textuală, dacă un anumit termen chiar circula sau nu. Și aici, revenind – eu încerc să ajung din nou și la temele pe care le-ai propus tu pentru discuție. Unde ne oprim? Sau (...) nu unde ne oprim, ci cât extindem bibliografia? Pentru că, într-adevăr – și noi acum venim din discuțiile din casă, să spunem așa, din cele trei case ale dicționarului-tezaur (...) – unde ne oprim în sensul că uneori avem un cuvânt pe care-l aveam lucrat, poate, și-n prima ediție a dicționarului-tezaur, doar că, cu ajutorul, în cazul de față, al bazei de date *Arcanum*,

descoperim o utilizare într-un periodic destul de obscur, să spunem. Ce facem noi, ca lexicografi, în acest caz? Introducem acel jurnal, acel periodic, în bibliografia DLR? Dacă este o primă atestare și dacă este o lucrare suficient de serioasă...

Cristian Moroianu: Citabilă.

Elena Isabelle Tamba: Citabilă, să spunem, atunci da, am milita pentru acest lucru, pentru a respecta spiritul utilizării limbii; dar cât de mult ar trebui să mergem în această privință, dacă nu este prima atestare? Pentru că, la prime atestări, noi suntem foarte atenți. Pe noi ne interesează extrem de mult când găsim prima atestare a unui termen, a unei utilizări, a unui sens, a unei variante, a unei forme în limba română. Dar când nu e prima atestare, ce facem? Pentru că și aici e o problemă și de aceea dicționarele mari nu au doar lexicografi în echipă. Au comisii de specialiști care ajută – ajută în sensul de „fac împreună”. Oricum, lexicografia în general e muncă de echipă și cred că ceea ce ne lipsește nouă mult astăzi este o comisie a dicționarului, pe de-o parte, așa cum a fost de la bun început gândit proiectul de dicționar-tezaur, pe de altă parte, mai lipsește o comisie care să se ocupe de, iată, fenomenul acesta, al neologizării: cum selectăm termenii? În ce formă îi recomandăm (dacă ne gândim iarăși la modelul francez)? În România (...) nu avem această politică lingvistică coerentă.

Bogdan Harhătă: În principiu, există o instituție care are autoritatea morală și nu numai morală, ci chiar legală, de a face recomandări de limbă. Și noi funcționăm sub cupola ei.

Elena Isabelle Tamba: Este adevărat, dar, din păcate, în România, (...) există legi, dar nu se pun în aplicare. Sau, dacă se încalcă regulamentele, legile etc., nu există niciun fel de consecință. În momentul în care am completat, pentru EFNIL (Federația Europeană pentru Institutele Naționale de Limbă), un chestionar de monitorizare a situației limbilor la nivelul Uniunii Europene, s-a pus această problemă a normelor care țin de limbă, de utilizarea limbii. Erau întrebări: cine în țara respectivă are această datorie de a monitoriza, de a crea, de a lua măsuri? De creat, creăm norma, dar cine monitorizează și punerea ei în practică? Și am urmărit, inclusiv în legislație, lucrurile sunt destul de „discrete”. Și da, în România, singurul loc în care se iau măsuri dacă nu respecti normele limbii, este școala. Singurul loc. În rest, dacă nu scrii corect numele instituției tale, numele firmei tale – nu e nicio problemă.

Cristian Moroianu: Datoria noastră ca cercetători la Academie și ca lexicografi este să ne uităm, întâi de toate, dacă cuvântul respectiv a fost deja atestat în materialele noastre normative oficiale. În măsura în care el este în DOOM, atunci avem datoria să ne raportăm la DOOM și, eventual, să ne gândim – comparând cu toate versiunile, cu modul de pătrundere în limbă, cu variantele etimologice etc. – la decizia oficială, normativă, stabilită la un moment dat, în mod convențional, de către autorii DOOM-ului. În general, nu-mi aduc aminte să fi întâmpinat probleme majore de validare a unei variante, a unui cuvânt mai neologic sau mai puțin neologic, care să ne creeze dificultăți. Revenind la rolul nostru, pe lângă varianta normativă, unică, recomandată oficial de către DOOM, există, din partea

noastră, completări – de exemplu, adăugarea unei/unor variante care să justifice o componenta etimologică. Când adăugăm variantele etimologice, le și explicăm originea, și problema este rezolvată.

În ceea ce privește cuvântul-titlu sau forma cuvântului-titlu, dacă nu are o problemă cu totul și cu totul particulară, se urmărește norma oficială. Ce facem în situația unor cuvinte care nu apar în DOOM din diverse motive (neologisme recente sau, mai ales, cuvinte regionale)? Dificultatea este rezolvabilă prin apelul la materialele bibliografice existente în domeniu, din fericire numeroase și de bună calitate. Noi, la *Dicționarul etimologic*, le folosim cu toată încrederea, sigur, analizându-le critic, în sensul bun, științific al cuvântului *critic*. (...) Deci, lucrurile se judecă de la caz la caz, iar rolul nostru este ca, în cazul formei unui cuvânt, să verificăm dacă există, să-i validăm recomandarea din DOOM și să o completăm, dacă este nevoie, cu diverse forme de adaptare internă, externă etc., justificate prin prezența în uzul literar, pentru că despre acest lucru este vorba în dicționarul-tezaur al limbii române.

Elena Isabelle Tamba: Avem și pe cineva dintre participanții *via* zoom, care vrea să intervină.

Octavian Gordon: Octavian Gordon sunt, pentru cei care nu mă cunosc, și îi salut pe toți cei prezenți la această dezbatere, felicitându-i, de asemenea, și pe cei care trudes în câmpul lexicografiei mai mult decât o facem noi, cei de pe margine. Nu văd nicio rațiune pentru care ar trebui ca un dicționar al limbii române, tezaur, să se limiteze la înregistrarea oricărui fapt de limbă, lexicografic, desigur, pe care îl întâlnim în literatură sau chiar în variantele neînregistrate în scris. Mă refer la variante care pot fi înregistrate în scris după ce sunt înregistrate audio. Exemplul pe care îl am în minte este cel al dicționarului-tezaur al limbii latine, la care am avut privilegiul să lucrez, școlit de Bianca-Jeanette Schröder, care este unul dintre sutele de colaboratori ai acestui *Thesaurus Linguae Latinae* de la München. Se înregistrează tot și, de interpretat, se interpretează mai puțin, desigur, pentru că acolo este o muncă mult mai mare.

Mai am și exemplul lui Apuleius, despre care noi, clasiști, învățăm că este cel care reintroduce în limba latină a secolului al doilea, cuvinte care ieșiseră demult din uzul limbii latine; și Homer, de asemenea, are cuvinte și expresii despre care nici măcar nu se știe dacă au circulat vreodată realmente în limbă sau dacă sunt invenții, și care, după aceea, aveau să fie valorificate literar la un nivel de excelență. Recent, am încheiat traducerea unei psaltiri bizantine care va apărea într-o ediție bilingvă, greacă-română, și am îndrăznit să reutilizăm un cuvânt pe care l-a introdus Dosoftei în scrierile sale, și anume *a psălmui*; ezitând, desigur, dacă să-l utilizăm sau nu acolo unde psaltirea de până acum utiliza *a cânta*, în grecește existând diferite verbe pentru „a cânta” și „a cânta cu însoțirea psaltirii, cu însoțirea lirei”. *A fântâni* este un alt exemplu, acesta nefiind înregistrat în DLR. Ce voiam să spun este, și să îndemn la acest lucru, să contribuim la o eventuală dezvoltare literară ulterioară, care ar putea să fie prolifică – sau nu –, inclusiv pe baza acestor elemente lexicale pe care suntem

chemați să le aducem laolaltă, chiar dacă nu neapărat să le și validăm ca forme aflate în uz. Mulțumesc!

Cristian Moroianu: Mulțumesc și eu, Octavian! Sigur, ai dreptate, idealul este acela de (...) a valorifica toate aceste cuvinte existente la un moment dat în limbă, în variatele ei forme de manifestare, cronologic, geografic, stilistic etc., în măsura posibilului, și cu criteriile de selecție, în funcție de care este permisă integrarea unor cuvinte care n-ar trebui altfel să intre – conform criteriilor generale – în dicționar (de exemplu, participarea la formarea unei familii lexicale). Verbul pe care mi l-ai citat tu este un verb foarte frumos – *a psălmui* – și în măsura în care îl găsim atestat în literatură sau în limba literară, în variatele ei forme de manifestare, fără îndoială că-l vom include... De fapt, verificând, observăm că el este (...) prezent în *Dicționarul limbii române*. (...) Deci, cred că este o temere mai degrabă fără substanță, pentru că niciunul dintre lexicografi și nici criteriile acestei noi ediții a dicționarului nu restricționează includerea unui cuvânt care să reprezinte ceva pentru limba și cultura română.

Elena Isabelle Tamba: Aș face câteva completări la cele spuse și apoi dăm cuvântul domnului Ungureanu, care s-a anunțat. Unul dintre lucrurile care ne-au făcute să ne gândim la digitalizarea dicționarului-tezaur, de ceva vreme, în mai multe proiecte – unele mai norocoase, altele mai puțin norocoase, unele finalizate sau care sunt încă în lucru – este tocmai această posibilitate de a șansa de a căuta în dicționarul-tezaur, pentru a vedea dacă există sau nu anumite cuvinte. Și da, ce am arătat aici până acum, în interfața DA/DLR din CLRE, pentru cei care poate încă nu o utilizează, este varianta anastatică digitală a dicționarului-tezaur, accesibil direct din propriul site (<https://dlr1.solirom.ro/>) sau prin platforma lexicografică CLRE a Academiei Române (<https://clre.solirom.ro/>). Deci, cel puțin pentru prima ediție, se pot verifica cuvintele în *Dicționarul limbii române* al Academiei, chiar dacă nu avem acasă sau la îndemână toate volumele (...) Și exact aceste discuții mă fac să cred și mai mult că este nevoie să mergem și mai departe și, cumva, cred că facem legătura și cu ceea ce urmează.

Și acum să îi dăm cuvântul domnului Ungureanu!

Dan Ungureanu: Pomeniseră doamna Haja și domnul Harhătă de dicționarul lui Laurian și Massim și de limba acestuia. Nu putem să nu ne amintim cum își bate joc Caragiale de această limbă, când zice „serginții și oficiarii, generalele era absinte”! Deci, el inventează o limbă de tip pumnist. De aceea vă întreb, cum se procedează cu asemenea cuvinte, care sunt inventate în scop comic? Le-ați înregistrat? *Absinte*, de exemplu.

Bogdan Harhătă: Sunt menționate ca variante. Sunt înregistrate sub o leamnă și sunt menționate acolo ca variante. Au „ironic” sau „peiorativ” ca indicații de uz și, în general, sunt înregistrate în dicționar. Foarte rar se întâmplă să fie invenții propriu-zise, iar dacă sunt creații lexicale, sunt oricum consemnate ca atare.

Cristian Moroianu: Sunt foarte importante variațiile formale ale cuvintelor, mai ales ale celor populare și ale celor neologice, pentru că ele arată de unde provin, mediile în care au fost folosite, intenția sau non-intenția cu care au fost modificate formal etc. Din acest

punct de vedere, pe de-o parte, noua ediție a dicționarului academic o continuă pe cea anterioară, și, pe de altă parte, își dorește să completeze și să rafineze (...) tot ceea ce s-a făcut în prima ediție a dicționarului academic.

Elena Isabelle Tamba: Pe ecran puteți vedea o imagine din articolul *absint* din DLR, ediția a II-a. Am arătat mai devreme și variantele de la *absent*. Aici, la *absint*, arăt numai paragrafele ultime, ca să observați cum înregistrăm variantele. Am ales special această parte, pentru că în acest caz sunt mai multe variante și explicații. Deci, în dicționarul-tezaur tratăm lexicografic problema variantelor foarte în detaliu. Este o activitate care presupune foarte mult timp, multă atenție și multă gândire critică.

Dan Ungureanu: Varianta de la „scris și”.

Elena Isabelle Tamba: Nu, acelea sunt variantele grafice.

Bogdan Harhătă: Variantele ortografice, dacă ne referim la sistemele ortografice ale secolelor XVIII–XIX, pun probleme. Specialiștii consideră, spre exemplu, în scrierea cu alfabet chirilic, că semnele au o anumită valoare fonologică. În realitate, trebuie reconstituită, de fiecare dată, valoarea de pronunțare cea mai apropiată de cea reală, cum spunea Gheție. Atunci când avem dubii privitoare la reconstituirea formei sonore din spatele unei ortografii, înregistrăm rar aceste situații. Variantele ortografice le dăm cu „scris și”.

Elena Isabelle Tamba: Și pronunția este marcată: acolo unde pronunția este diferită, se indică „pronunțat și...”, iar variantele lexicale, sunt marcate cu „var.” și se precizează sursele, dacă nu sunt deja atestate în citatele din interiorul articolului. Apropo de ce mai facem noi, lexicografii – nu doar creăm conținut științific – așa cum voi arăta și mâine, în prezentare – dar, cumva, avem în vedere – în ultima vreme tot mai mult – ieșitul în public pentru a explica și cum să se utilizeze dicționarul-tezaur, pentru a extrage din el tot ce are cineva nevoie.

Bogdan Harhătă: Dicționarul-tezaur a fost elaborat pe baza a ceea ce a gândit Pușcariu, pentru că el a vrut să surprindă „limba tuturor românilor, din toate timpurile, din toate regiunile vorbite de români”. Ei, și aceasta este o pălărie foarte largă, pentru că te obligă...

Gabriela Haja: Fiecare cu maestrul lui... Noi ne gândim la Philippide, care a trasat normele generale ale dicționarului-tezaur. Desigur că Pușcariu a lărgit mult lista, sursele etc.

Bogdan Harhătă: Philippide avea o perspectivă mai ușor de urmărit, pentru că avea o definiție a domeniului de limbă mai restrânsă decât Pușcariu, care a vrut neapărat să lege dicționarul de atlas și de limba vie, de aceea îi și spune *Dicționarul limbii române*, și nu *Dicționarul limbii literare*.

Gabriela Haja: Așa este! E de gândit și e mult de lucru! În afară de acest fapt, știm bine că același Philippide avea idealul exhaustivității. (...) Mi-a plăcut mult fraza pe care a citat-o Cristian, legată de principiile după care alcătuim lista de cuvinte a dicționarului. Și faptul că a citat-o. Respectăm aceste principii.

Bogdan Harhătă: Ne străduim să le respectăm!

Cristian Moroianu: Ne străduim, așa cum subliniem toți.

Trebuie să deschidem, în relativ puținul timp rămas, și o discuție legată de resursele lexicografice create în Academie și în afara ei. Datorită Iașiului, Bucureștiului și Clujului, Academia Română, prin intermediul acestor dicționare electronice, a făcut un mare pas înainte în promovarea spre publicul larg a rezultatelor lexicografiei academice: practic, orice utilizator poate valorifica ceea ce se lucrează la Academia Română. Există, în rezumat, *Corpusul lexicografic românesc electronic* (CLRE), care poate fi utilizat liber de oricine este interesat. Dicționarele noastre academice: DLR, DELR și DOOM sunt în versiune online, de asemenea, liberă. Lor li se adaugă diverse alte dicționare în corpusul lexicografic creat de colegii de la Iași; vorbesc despre DCR (*Dicționarul de cuvinte recente*) în ambele ediții, de Tiktin, de prima ediție a DEX (*Dicționarului explicativ al limbii române*) etc.

Idealul nostru este nu doar punerea online a unor dicționare, ci și digitalizarea sau digitizarea lor. Ai vorbit data trecută de diferența dintre *digitalizare* și *digitizare*, realizarea de versiuni electronice care, prin intermediul unor motoare de căutare, să transforme aceste dicționare în baze de date pentru cercetări lingvistice. Existența pe piața liberă a *dexonline*-ului reprezintă o alternativă care își are propriul public oferind, ca modalități de atragere suplimentare, imagini, cuvântul lunii, cuvântul zilei, jocuri, cuvinte aleatorii etc.

Închei prin a spune că, în această discuție, este loc pentru orice dicționar care vine în sprijinul publicului și în sprijinul celor care, dintr-un motiv sau altul, sunt interesați de limba română în forma ei cultivată, în forma ei educată sau care poate să educe, pe toate treptele sistemului educațional și dincolo de ele. (...)

Vă invit la discuții, comentarii, probleme! Mai avem cinci minute!

Elena Isabelle Tamba: O invit pe colega noastră Alina-Mihaela Bursuc, de la Departamentul de lexicografie din Iași.

Alina-Mihaela Bursuc: Spuneți de punerea în circulație cu digitalizarea dicționarelor și vreau doar atât – să îmi permiteți să menționez că dicționarul lui Negulici, de la 1848, este primul dicționar tipărit în alfabet de tranziție accesibil în format electronic, la adresa: <https://nv.solirom.ro/>. Voi vorbi mai multe despre acest subiect în comunicarea din seara aceasta.

Bogdan Harhătă: Pare o muncă de editare propriu-zisă!

Cristian Moroianu: Există deja asemenea dicționare și este o muncă extraordinară să le readuci la viață. Cine se mai duce astăzi duce să deschidă în format fizic dicționarul lui Negulici sau *Lexiconul de la Buda*?

Elena Isabelle Tamba: Eu aș menționa aici în mod special, că tot ai zis de *Lexiconul de la Buda*, care este prima lucrare de lexicografie digitalizată la noi, integral, e o lucrare complexă, pentru că are diferite tipuri de alfabet, diferite limbi, și acolo s-a lucrat totul și s-a editat. Au inclusiv parte introductivă și parte de studiu, așadar editarea unei lucrări lexicografice vechi, iată, cu alfabet chirilic, cu alfabet de tranziție. Mai există un proiect la Iași, dar împreună cu colegii noștri de la Chișinău; iată, este aici doamna Vulpe – dicționarul Stamati, despre care vom vorbi mai târziu, tot astăzi, dar pe lângă acestea aș menționa și un alt corpus cu primele lexicoane slavo-române – eRomLex; practic acolo e rădăcina

lexicografiei noastre. Și faptul că avem acces la tot felul de informații lexicografice din toate epocile, eu zic că e un mare plus. Dacă mă gândesc și la ce înseamnă și ceea ce există pe platforma *dexonline*, aduc din nou în discuție un fapt pe care l-am mai menționat și cu alte ocazii și care reprezintă o preocupare și pentru specialiștii din străinătate: necesitatea unui portal național cu resurse pentru limba română. Un portal național nu înseamnă să luăm de la cei care au creat resursele respective și să le punem într-un singur loc, pentru că aici intervin chestiuni de proprietate intelectuală sau alte posibile probleme. Acest portal digital național poate fi conceput ca un hub de informație, la care vorbitorul de limbă română sau de oricare altă limbă (dar care e interesat de ceva din română) să știe că poate merge și să ajungă într-un loc unde poate găsi resurse digitale pentru limba română sau legătura către site-uri cu astfel de resurse. Acest portal digital național înseamnă, de fapt, o chestiune de politică culturală.

Gabriela Haja: Vă reamintesc (...) că acesta a fost unul dintre scopurile sau, de fapt, motivul creării platformei SOLIROM, pe care Academia Română a adoptat-o, în sensul că a asumat domeniul SOLIROM. Noi ne-am dorit foarte mult ca această platformă să fie un subdomeniu al Academiei Române, *Limbă și cultură*, să-i zicem. Nu s-a putut, și atunci am rămas la SOLIROM, care, vă reamintesc, este o abreviere: Societatea Literară Română, ca o formă de omagiu față de cei care au înființat Academia, până la urmă. Aceasta este ceea ce ne dorim noi: să construim împreună și, așa cum ne dorim ca DLR să fie exhaustiv și să nu dureze o sută de ani realizarea celei de-a doua ediții, avem nevoie de specialiști, de mai multe resurse. Avem nevoie de specialiști și de finanțare, mai ales că vorbim de era digitalizării. Nu se poate construi fără specialiști din ambele domenii sau din domeniul de graniță al lingvisticii computaționale. Nu este destul să scanăm și să publicăm un text. Nu este destul să-l transcriem și să-l publicăm online. Este nevoie de specialiști care să ne ajute să transformăm ceea ce noi filologii știm să facem în instrumente, hai să le spunem, asistate; instrumente digitale cu adevărat. Și atunci e nevoie și de informaticieni. Ei vin spre noi, au venit și din mediul academic spre noi, deja suntem o comunitate. Și, de asemenea, cred (...) că relația între mediul academic și mediul privat (inițiativele private) este realmente necesară și salutară în etapa actuală, în care politica lingvistică se face de jos în sus; ceea ce e bine, poate crește organic.

Radu Borza: Eu voiam să mai adaug la ce a spus domnul profesor, doar că la *dexonline* nu urmărim doar cererea publică, facem și ce dorim noi. De exemplu, avem o mare plăcere să digitalizăm dicționare vechi. Am făcut asta cu Șăineanu, cu Scriban, acum lucrăm la CADE. Am încercat ușor-ușor să trecem și mai în spate, dar e mai greu... Ai nevoie de editori mai buni...

Gabriela Haja: Mai înaintați în știință...

Radu Borza: Și să vă dau un exemplu de ce sunt binevenite aceste inițiative. Dau un exemplu pe care poate toată lumea îl știe: semnul interzis, acces permis numai riveranilor. *Riveran* nu există definit în niciun dicționar, mai puțin CADE, cu acest sens. Sensul de „locuitor care stă pe o stradă...”.

Gabriela Haja: Cine știe ce mai găsim, dacă mai actualizăm...

Radu Borza: Nici măcar în DLR nu apare, deși, probabil, redactorul la DLR avea acces la CADE...

Gabriela Haja: Știți care este una dintre probleme sau, mă rog, una dintre justificările pentru care nu avem toate cuvintele din română în prima ediție? În mod evident, firește, pentru cea mai mare parte a volumelor din prima ediție, nu s-a putut lucra cu mijloace digitale, pentru că nu existau. Se lucra cu fișe transcrise de mână, verificate, de pildă, după o sută de ani, direct în volum sau în manuscrisul chirilic, cu o mână de oameni. Fișarea nu s-a făcut exhaustiv, dar a fost făcută, să spunem, selectiv și critic. Ceea ce, în era digitală a românei, e o problemă, pentru că motoarele de căutare nu dau răspunsuri cu... „discernământ”.

Radu Borza: Pregătim o lucrare despre rolul ChatGPT...

Gabriela Haja: Vreau să spun că da, [programele de fișare automată pe care le folosim azi la DLR și DELR] nu sunt motoare de tipul SketchEngine, dar au în spate niște corpusuri de limbă utilizabile și ne sunt de folos (...). [Pentru optimizarea procesului de documentare este nevoie], și doamna Zafiu a precizat foarte bine, de un corpus echilibrat, un corpus corect în limba română, un corpus adnotat morfo-sintactic etc.

Radu Borza: Dar eu cred că s-ar putea începe...

Gabriela Haja: S-a verificat. Funcționează, dar ce aș vrea să încercăm noi, generația noastră, este să nu mai mergem pe principiul „hai că se poate și așa” și să tot ardem etape. E obositor.

Elena Isabelle Tamba: Eu aș mai aduce ceva în discuție, și colaborarea cu specialiștii foarte buni în digitalizarea și a lucrărilor lexicografice de la Chișinău, într-un proiect pe care noi îl vom prezenta și astăzi, și mâine, cu două componente ale sale. Am descoperit niște lucruri minunate în ceea ce privește digitalizarea lucrărilor filologice. Au niște instrumente pe care noi încă nu le avem și colaborarea e firească, pentru că vorbim toți româna, utilizăm toți resursele de limbă română și crearea unor echipe mixte înseamnă, de fapt, evoluție. Și asta ne dorim cu toții.

Radu Borza: Eu aș mai adăuga, mă scuzați, acum că ați spus de doamna din Chișinău, mi-am adus aminte că am căutat în România un institut de terminologie și nu am găsit. Am găsit la Chișinău, în schimb. Problema este că la noi, la *dexonline*, am primit cel puțin trei propuneri din domenii diferite, biochimie, arhitectură, să facem ceva pentru terminologie, pentru că studenții se încurcă în terminologie. Fiecare se raportează la altceva. Cine știe franceză vrea din franceză... Nu există niciun fel de unitate.

Gabriela Haja: [Să ne amintim de] ce spunea domnul Președinte [în alocuțiunea de deschidere] ...

Radu Borza: Până la urmă, acest aspect ține și de normare și de acele principii de adăugare a cuvintelor în dicționare.

Elena Isabelle Tamba: Aici pot să răspund direct, cunosc foarte bine această lipsă de, hai să-i zicem, de actualizare, de organizare în primul rând, de planificare. Tot prin

EFNIL se face o monitorizare și la acest capitol, al terminologiei, și va apărea în curând o lucrare cu titlul *Terminology planning in Europe*. M-au rugat să fac un studiu pentru situația din România. Este foarte greu să găsești informație sistematizată despre terminologia din România sau pentru limba română, deși se fac foarte multe proiecte, activități, dicționare etc. în domeniul terminologiei. Avem foarte mulți specialiști care lucrează pe terminologie. Am primit această întrebare la o conferință, tot la EFNIL: în România cine se ocupă de terminologie? Am răspuns: tot noi, lexicografii, pentru a le include în dicționare... Deci, apropo de politică lingvistică, avem nevoie de organizare, de strategie și avem nevoie de o instituție, de o comisie pe partea de terminologie, în care să fie specialiști din diverse domenii împreună cu lingviști – pentru că nu e suficient să fii specialist în domeniul fizicii cuantice; asta nu te face și terminolog. Ești specialist, dar trebuie să lucrezi cu un alt specialist și cunoștințele lor puse împreună, munca în echipă pot duce la un rezultat mulțumitor...

Anca Alexandru: Și cu un informatician...

Elena Isabelle Tamba: Bineînțeles, astăzi nu se poate fără colaborarea tuturor!

Dan Ungureanu: Ar fi bine să fie o instituție de stat, ceva foarte organizat.

Bogdan Harhătă: Și ar mai trebui ceva!

Ar trebui să fie o entitate centrală, care face o listă standardizată. Eu tot simt nevoia unui inventar fonologic al limbii române, iar după aceea să se facă un inventar al tuturor cuvintelor din română. Un inventar, nu un dicționar. În felul acesta, să știi, când iei dicționarul lui Negulici și *Lexiconul de la Buda*, la ce formă să trimiți, să aibă un marcaj specific, că în *Lexiconul de la Buda* ai verbul a ține scris în trei feluri. Sunt trei intrări diferite. Este cel cu *ț*, este cel cu sedilă și mai este și unul cu un tif...

Cristian Moroianu: Aș încheia această discuție în felul următor: avem terminologii, dar prea puțini terminologi. Avem multe dicționare terminologice pe diverse domenii, dar, din păcate, nu avem o teorie și o sinteză a tuturor acestor realizări terminografice, dintre care unele de foarte bună calitate.

Acestea fiind zise, eu vă mulțumesc pentru toate intervențiile dumneavoastră! Ceasurile sunt înaintate, așadar, vă invit, în numele gazdei, să mergem la masă și să continuăm apoi cu comunicările!

Dan Ungureanu: Ultima explozie de actualitate, vorbeați de terminologie: de o lună, fără ca nimeni să le permită, toți oamenii zic *tarife* la ceea ce noi, în românește, numeam *taxe vamale*.

Radu Borza: Noi i-am „taxat” pe *dexonline*, pe Facebook, dar avem vizibilitatea limitată...

Ana Vulpe: Voiam o mică intervenție aici, dacă îmi permiteți!

Isabelle, spuneai ceva despre ideea de a crea o platformă sau un portal național lexicografic, da? Mă gândeam că am avea și noi cum să colaborăm prin platforma pe care o avem, unde sunt deja cca zece dicționare digitalizate, împreună cu acei specialiști de care spuneai mai devreme că sunt foarte buni, și, astfel, cred că contribuim la amplificarea

prezenței limbii române în mediul digital. Chiar dacă corpusul nu pare mare, sunt incluse zece dicționare.

Elena Isabelle Tamba: Este foarte bine și, după cum spuneam, toți vorbim limba română! A pune împreună resursele pentru limba română este foarte important, pentru că, până la urmă, toți cei care suntem aici avem același scop: încercăm să ajutăm publicul interesat de aceste teme, fiecare cu ceea ce poate să facă. Și dacă reușim să le punem împreună în așa fel încât cel care este interesat să poată ajunge la acele resurse și într-o formă mai ușoară, eu zic că e un foarte mare pas înainte. (...)

O să luăm acum o pauză de masă ... și ne revedem la prima secțiune de lexicografie!

Mulțumim tare mult!

